

Sygn. akt I C 4179/15

Uzasadnienie wyroku z dnia 16 marca 2016 r.

W pozwie z dnia 12 listopada 2015 r. powód M. D. żądał zasądzenia na jego rzecz od pozwanego A. Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. kwoty 2.905,50 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 12 października 2015 r. do dnia zapłaty oraz zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu wskazał, że w dniu 26 stycznia 2011 r. zawarł z pozwanym umowę ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (...) Program (...) 2008 (...), do której zastosowanie znajdowały ogólne warunki ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (...) 2008 (...) o oznaczeniu (...)OWU-0410 (dalej „OWU”). Zawarcie umowy potwierdzone zostało polisą o nr (...). Umowę z ubezpieczycielem powód zawarł jako konsument. Z umowy wynikało zobowiązanie powoda do zapłaty na rzecz ubezpieczyciela miesięcznych składek w wysokości 200 zł w terminie do 26-go dnia każdego miesiąca. W dniu 02 maja 2013 r. umowa została rozwiązana, a pozwany ze środków pochodzących z umorzenia jednostek funduszy na rachunku prowadzonym na rzecz powoda pobrał opłatę likwidacyjną w kwocie 2.905,50 zł. Powód podniósł, że postanowienia OWU, na podstawie których pozwany pobrał opłatę likwidacyjną, stanowią niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., które nie wiążą go jako konsumenta. Kształtują one bowiem jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i naruszają rażąco jego interes. Jednocześnie nie określają one głównych świadczeń stron i nie były przedmiotem indywidualnych uzgodnień z powodem. W uzasadnieniu powód odwołał się również do poglądów przyjmowanych w orzecznictwie sądów powszechnych, dotyczących tzw. opłat likwidacyjnych, pobieranych także przez pozwanego, wywodząc, że opłata taka jest świadczeniem nienależnym. Pomimo wezwania do zwrotu potrąconej kwoty w piśmie z dnia 07 października 2015 r., pozwany do dnia wytoczenia powództwa nie uwzględnił żądania powoda.

(pozew k. 1-8)

W odpowiedzi na pozew pozwany A. Towarzystwo (...) S.A. z siedzibą w W. wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych. Podniósł, że korzyść, którą uzyskał, została zużyta w sposób, który sprawia, że nie jest i nigdy nie był wzbogacony względem powoda. Pozwany przyznał, że zawarł z powodem wskazaną w pozwie umowę ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, do której znajdowały zastosowanie OWU wskazane przez powoda wraz z załącznikiem o oznaczeniu (...)0410-12. Przyznał także, że umowa wygasła z dniem 28 stycznia 2014 r. wobec zlecenia przez powoda całkowitej wypłaty środków, a pozwany pobrał kwotę 2.905,50 zł tytułem opłaty likwidacyjnej. W piśmie z dnia 06 listopada 2015 r., doręczonym w dniu 10 listopada 2015 r., został zaś wezwany do zwrotu tej kwoty. Pozwany wywodził jednak, że postanowienia OWU dotyczące pobranej opłaty likwidacyjnej nie stanowią niedozwolonych postanowień umownych. Wywodził także, że w powołanych przez powoda orzeczeniach sądów powszechnych nie podważa się możliwości pobierania opłat likwidacyjnych, jeżeli odzwierciedlają one koszty ponoszone przez ubezpieczyciela w związku z zawarciem umowy ubezpieczenia. Obowiązki nałożone na podmioty prowadzące działalność ubezpieczeniową w zakresie ponoszonych kosztów określa art. 13 ust. 4 pkt 5 oraz art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej. Z treści tych przepisów wynika obowiązek zapewnienia prowadzenia działalności przez ubezpieczycieli w sposób gwarantujący nie tylko możliwość wywiązania się z przyjętych zobowiązań, ale również rentowność działalności przez pokrycie kosztów jej wykonywania. Pozwany podnosił, że w związku z realizacją umowy zawartej z powodem poniósł szereg kosztów, w tym koszty akwizycji w kwocie 2.365,50 zł oraz koszty wystawienia i rozwiązania polisy w kwocie 540 zł. Odnośnie żądania odsetek pozwany podniósł zaś, że zastosowanie powinien znajdować art. 455 k.c. oraz termin przewidziany w art. 817 § 1 k.c.

(odpowiedź na pozew k. 34-37)

Za podstawę wyroku Sąd Rejonowy przyjął następujące ustalenia:

Pomiędzy powodem M. D. (ubezpieczającym) oraz A. Towarzystwem (...) S.A. z siedzibą w W. (ubezpieczycielem) w dniu 26 stycznia 2011 r. zawarta została umowa ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (...) Program (...) 2008 (...), potwierdzona polisą ubezpieczeniową nr (...). Umowa ta została zawarta na podstawie ogólnych warunków ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (...) 2008 PLUS o oznaczeniu (...)OWU-0410 wraz z załącznikiem o oznaczeniu (...)0410-12 (dalej „OWU”), stanowiących integralną część umowy. W umowie strony określiły miesięczną częstotliwość opłacania składki, wysokość składki regularnej w kwocie 200 zł oraz termin jej zapłaty do 26-go dnia każdego miesiąca. Rocznicą polisy określona została na dzień 26 stycznia każdego roku polisowego. Ochrona ubezpieczeniowa rozpoczęła się z dniem 26 stycznia 2011 r. Do zawarcia umowy doszło na wniosek powoda o zawarcie umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym o oznaczeniu (...) 2008 (...), złożony za pośrednictwem agenta ubezpieczeniowego w dniu 10 stycznia 2011 r. Przed zawarciem umowy powodowi doręczony został tekst OWU, który nie był z nim indywidualnie uzgadniany. W umowie wskazano pięć bliżej określonych funduszy kapitałowych, do których następować miała alokacja składek wpłacanych przez powoda.

(dowód: wniosek o zawarcie umowy k. 47-49, polisa k. 12, OWU wraz z Załącznikiem do OWU k. 13-28, okoliczności niesporne)

Umowa ubezpieczenia miała na celu długoterminowe gromadzenie środków finansowych przez nabywanie jednostek uczestnictwa ze środków pochodzących ze składek, a przedmiotem umowy było ubezpieczenie życia ubezpieczonego (§ 3 OWU).

Zakres ubezpieczenia, gdy ubezpieczyciel ponosił odpowiedzialność zgodnie z OWU, obejmował takie zdarzenia, jak śmierć ubezpieczonego oraz dożycie przez ubezpieczonego stu lat (§ 4 OWU).

Świadczenie ubezpieczeniowe w razie śmierci ubezpieczonego przed ukończeniem 66 lat polegać miało na wypłacie wyższej z następujących kwot – sumy ubezpieczenia, zwiększonej o wartość subkonta składek dodatkowych albo wartości rachunku ubezpieczenia, w obu przypadkach bez pobrania opłaty likwidacyjnej oraz opłaty od wykupu, ale po pobraniu opłaty za przewalutowanie oraz stosownego podatku dochodowego (§ 5 ust. 1 OWU).

W razie śmierci ubezpieczonego po ukończeniu 66 lat świadczenie ubezpieczeniowe, z zastrzeżeniem ograniczeń odpowiedzialności przewidzianych w § 12 ust. 2 OWU, polegać miało na wypłacie 101% wartości subkonta składek regularnych oraz 100% wartości subkonta składek dodatkowych bez pobrania opłaty likwidacyjnej oraz opłaty od wykupu, ale po pobraniu opłaty za przewalutowanie oraz stosownego podatku dochodowego (§ 5 ust. 2 OWU).

Świadczenie ubezpieczeniowe w razie dożycia przez ubezpieczonego stu lat polegać miało na wypłacie wartości rachunku ubezpieczenia, bez pobrania opłaty likwidacyjnej oraz opłaty od wykupu, ale po pobraniu opłaty za przewalutowanie oraz stosownego podatku dochodowego (§ 5 ust. 3 OWU).

Wiek ubezpieczonego ustalany był w rocznicę polisy (§ 6 OWU). Ubezpieczający mógł w każdym czasie zmienić uposażonego albo odwołać wskazanie uposażonego. Przewidziano także reguły ustalania udziałów w przypadku wielu uposażonych, wskazano osoby uprawnione do świadczenia w razie braku uposażonego albo w razie przyczynienia się uposażonego do śmierci ubezpieczeniowego (§ 7 OWU).

Ubezpieczający uprawniony był do dokonania cesji całości albo części praw lub obowiązków z umowy na inną osobę, po pobraniu opłaty za cesję. Ubezpieczający zobowiązany był do zapłaty składki regularnej w wysokości i terminach określonych w umowie do chwili, gdy umowa uzyska status polisy opłaconej, kiedy to ubezpieczający obowiązany był jedynie do utrzymywania minimalnej wartości subkonta składek regularnych (§ 10 OWU).

Ubezpieczyciel miał tworzyć fundusze w celu lokowania środków pochodzących ze składek, za które miały być nabywane jednostki uczestnictwa funduszy (§ 14 OWU). Składki miały być zapisywane na rachunku ubezpieczającego,

odpowiednio na subkoncie składek regularnych lub subkoncie składek dodatkowych. Przewidziane zostały także reguły alokacji i transferu składek (§§ 15-17 OWU).

Ubezpieczyciel uprawniony był do pobierania następujących opłat: wstępnej, za zarządzanie, administracyjnej, transakcyjnej, likwidacyjnej, od wykupu, za przewalutowanie, za ryzyko, za wznowienie umowy ubezpieczenia, za cesję, za obniżenie składki regularnej. Określono szczegółowo sposób wyliczenia poszczególnych opłat (§ 18 OWU).

Wysokość opłaty likwidacyjnej została ustalona procentowo i miała być pobierana z subkonta składek regularnych poprzez umorzenie jednostek uczestnictwa lub potrącenie środków pochodzących z umorzenia jednostek w wyniku transferu przed całkowitą wypłatą, w razie wygaśnięcia umowy ubezpieczenia w sytuacjach wskazanych w § 12 ust. 2, § 25 ust. 2 pkt 2., 3. i 5. OWU oraz od tej części częściowej wypłaty z subkonta składek regularnych, która powoduje, że wartość subkonta składek regularnych staje się niższa od kwoty odpowiadającej statusowi polisy opłaconej. Jednostki uczestnictwa miały być umarżane w proporcjach odpowiadających udziałowi w poszczególnych funduszach lub środków pochodzących z umorzenia jednostek odpowiednio w wartości częściowej wypłaty - w razie częściowej wypłaty, w wartości rachunku ubezpieczenia - w razie całkowitej wypłaty albo wygaśnięcia umowy ubezpieczenia w sytuacjach wskazanych w § 12 ust. 2 oraz § 25 ust. 2 pkt 2., 3. i 5. OWU (§ 18 ust. 6 OWU).

W myśl § 2 pkt 2. OWU całkowita wypłata to dokonywana w złotych na podstawie zlecenia ubezpieczającego wypłata całości środków zgromadzonych na rachunku ubezpieczenia.

Według § 2 pkt 3. OWU częściowa wypłata to dokonywana w złotych na podstawie zlecenia ubezpieczającego wypłata części środków zgromadzonych na subkoncie składek regularnych lub na subkoncie składek dodatkowych.

Na podstawie § 21 ust. 11 OWU całkowita wypłata mogła być dokonana na wniosek ubezpieczającego w każdym czasie.

Z kolei według § 21 ust. 1 OWU częściowa wypłata mogła być dokonana na wniosek ubezpieczającego w każdym roku polisowym, jednak nie częściej niż w liczbie wskazanej w załączniku do OWU.

Wysokość opłaty likwidacyjnej określona została w pkt 15. załącznika do OWU o oznaczeniu (...)0410-12 (§ 19 ust. 1 OWU) oraz zawarta w treści polisy.

Opłata likwidacyjna pobierana miała być w następującej wysokości:

- od dnia poprzedzającego 1. rocznicę polisy - 99%;
- od 1. rocznicy do dnia poprzedzającego 2. rocznicę polisy - 99%;
- od 2. rocznicy do dnia poprzedzającego 3. rocznicę polisy - 80%;
- od 3. rocznicy do dnia poprzedzającego 4. rocznicę polisy - 70%;
- od 4. rocznicy do dnia poprzedzającego 5. rocznicę polisy - 60%;
- od 5. rocznicy do dnia poprzedzającego 6. rocznicę polisy - 50%;
- od 6. rocznicy do dnia poprzedzającego 7. rocznicę polisy - 40%;
- od 7. rocznicy do dnia poprzedzającego 8. rocznicę polisy - 30%;
- od 8. rocznicy do dnia poprzedzającego 9. rocznicę polisy - 20%;
- od 9. rocznicy do dnia poprzedzającego 10. rocznicę polisy - 10%.

Umowa wygasła w przypadku spełnienia świadczenia ubezpieczeniowego w razie śmierci ubezpieczonego, w przypadku upływu okresu prolongaty w razie brak wpłaty wymaganej składki regularnej, w przypadku

całkowitej wypłaty, w przypadku wypowiedzenia przez ubezpieczającego, z zachowaniem trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia oraz w przypadku ukończenia przez ubezpieczającego stu lat.

(dowód: polisa k. 12, OWU wraz z Załącznikiem do OWU k. 13-28, okoliczności niesporne)

Wobec zlecenia przez powoda całkowitej wypłaty umowa została rozwiązana z dniem 02 maja 2013 r. i ubezpieczyciel umorzył środki zgromadzone na rachunku przypisanym do umowy z powodem, przyjmując za podstawę wycenę jednostek uczestnictwa w kwocie 4.651,62 zł. Ubezpieczyciel pobrał opłatę likwidacyjną w kwocie 2.905,50 zł, opłatę od wykupu w kwocie 46,52 zł, a pozostałą kwotę wypłacił powodowi.

(dowód: pismo pozwanego z dnia 01 października 2015 r. k. 29, okoliczność niesporna)

W piśmie doręczonym ubezpieczycielowi w dniu 08 października 2015 r. (...) Sp. z o.o. z siedzibą w W. w imieniu powoda wezwał ubezpieczyciela do zwrotu nienależnie pobranej opłaty likwidacyjnej w kwocie 2.905,50 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia następującego po dniu pobrania opłaty w terminie 3 dni od dnia doręczenia wezwania.

(dowód: wezwanie do zapłaty wraz z potwierdzeniem doręczenia – k. 30).

Pozwany nie spełnił jednak żądanych świadczeń.

(dowód: okoliczności niesporne)

Podstawę poczynionych w sprawie ustaleń – niespornych pomiędzy stronami, przyznanych według art. 229 k.p.c. – stanowiły przedstawione przez strony dokumenty prywatne, które nie były kwestionowane i co do których nie ujawniły się jakiegokolwiek okoliczności, dla których należałoby odmówić im wiarygodności.

Nieistotne dla rozstrzygnięcia okazały się powołane przez pozwanego dowody z dokumentów prywatnych na okoliczność kosztów poniesionych przez pozwanego w związku z zawarciem i rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z powodem. Wysokość rzeczywiście poniesionych przez pozwanego kosztów z tym związanych, powstałych w wyniku skorzystania przez powoda z uprawnienia do całkowitej wypłaty w dowolnym czasie była bowiem nieistotna dla rozstrzygnięcia sprawy z punktu widzenia przesłanek określonych w art. 385¹ § 1 k.c. Niewątpliwie zawarcie i rozwiązanie umowy musiało wiązać się z ponoszeniem przez pozwanego określonych kosztów. W postanowieniach OWU nie wskazano jednak jakiegokolwiek podstawy mającej służyć ustaleniu wysokości tego rodzaju kosztów oraz ich związku z wysokością opłaty likwidacyjnej przewidzianej dla danego okresu obowiązywania umowy, z którymi powód, przystępując do umowy, mógłby się zapoznać. Celem regulacji art. 385¹ § 1 k.c. jest natomiast nie tylko zapewnienie ekwiwalentności świadczenia konsumentowi, będącemu słabszą stroną stosunku zobowiązaniowego nawiązywanego z przedsiębiorcą, ale także uchylenie dysproporcji informacyjnej mogącej istnieć po stronie konsumenta na etapie zaciągania zobowiązania, również w odniesieniu do konsekwencji wcześniejszego niż zakładany ustania stosunku prawnego, aby decyzja o nawiązaniu stosunku prawnego mogła być podjęta także z uwzględnieniem takich konsekwencji. Tymczasem ustalenie wysokości opłaty likwidacyjnej jedynie z uwzględnieniem stopy procentowej wartości subkonta składek regularnych świadczy o tym, że wysokość tej opłaty została ustalona niezależnie od rzeczywistych kosztów poniesionych przez pozwanego w związku z konkretną umową zawartą właśnie z powodem.

Sąd Rejonowy zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie w zakresie roszczenia głównego oraz częściowo w zakresie roszczenia o odsetki.

Spór pomiędzy stronami dotyczył zasadności pobrania przez pozwanego na podstawie § 18 ust. 6 OWU w zw. z pkt 15. Załącznika do OWU opłaty likwidacyjnej w kwocie 2.905,50 zł, gdy chodzi o polisę nr (...).

Na podstawie art. 384 § 1 k.c. ustalony przez jedną ze stron wzorzec umowy, w szczególności ogólne warunki umów, wzór umowy, regulamin, wiąże drugą stronę, jeżeli został jej doręczony przed zawarciem umowy.

W sprawie niniejszej nie budziło wątpliwości, że ustalone przez pozwaną OWU wraz z Załącznikiem wiązały powoda, skoro z treści oświadczenia powoda zawartego we wniosku o zawarcie umowy wynika, że tekst OWU został jej doręczony przed zawarciem umowy (k. 47v. pkt 13.).

Niekwestionowana była okoliczność, że powód zawierał umowę jako konsument w myśl art. 22¹ k.c., a pozwanemu przysługiwał status przedsiębiorcy w rozumieniu art. 43¹ k.c.

Na podstawie art. 385¹ § 1 zd. pierwsze k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). W myśl art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c. nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Według art. 385¹ § 2 k.c. jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. W myśl art. 385¹ § 3 k.c. niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta. Według art. 385¹ § 4 k.c. ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje. Na podstawie art. 385² k.c. oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny.

Z treści przytoczonych regulacji wynika, że przeszkodę do przyjęcia, iż dane postanowienie umowne jest niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., stanowi ustalenie, że postanowienie to określa główne świadczenia stron, sformułowane w sposób jednoznaczny. Kwestię tę należało zatem rozstrzygnąć w pierwszej kolejności.

Wbrew twierdzeniom pozwanego brak było podstaw do zakwalifikowania jako określającego świadczenia główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia zawartego w § 18 ust. 6 OWU w zw. z pkt 15. Załącznika do OWU, przewidującego w przypadku całkowitej wypłaty środków zgromadzonych na rachunku ubezpieczającego pobranie przez pozwanego opłaty likwidacyjnej określonej stawką procentową od wartości subkonta składek regularnych, zależnie od roku polisy, w którym całkowita wypłata następuje.

Po pierwsze, w znajdującym zastosowanie w sprawie niniejszej stanie prawnym obowiązującym przed dniem 01 stycznia 2016 r., tj. przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z dnia 10 listopada 2015 r., poz. 1844), ustawodawca dokonał jedynie szcztkowej regulacji umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, pozostawiając swobodę przy określaniu we wzorcach umownych prawnej struktury wzajemnych świadczeń stron zarówno w czasie trwania stosunku umownego, jak i po jego zakończeniu. Kwalifikacja danego postanowienia wzorca jako określającego świadczenie główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c. dokonywana być musi z uwzględnieniem całokształtu treści łączącego strony stosunku umownego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2015 r., III CZP 87/15, www.sn.pl).

Po drugie, niewątpliwie umowa ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zaliczona została przez ustawodawcę do kategorii umowy ubezpieczenia osobowego. Przy kwalifikacji poszczególnych postanowień umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym z punktu widzenia postanowień określających główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c. należy zatem uwzględnić przedmiotowo istotne elementy umowy ubezpieczenia, decydujące o kwalifikacji prawnej, przewidziane w art. 805 § 1 i § 2 pkt 2 k.c. oraz w art. 829 § 1 k.c. Według art. 805 § 1 k.c. przez umowę ubezpieczenia ubezpieczyciel zobowiązuje

się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę. W myśl art. 805 § 2 pkt 2 k.c. przy ubezpieczeniu osobowym świadczenie ubezpieczyciela polega w szczególności na zapłacie umówionej sumy pieniężnej, renty lub innego świadczenia w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku w życiu osoby ubezpieczonej. Z kolei według art. 829 § 1 k.c. ubezpieczenie osobowe może w szczególności dotyczyć: 1) przy ubezpieczeniu na życie - śmierci osoby ubezpieczonej lub dożycia przez nią oznaczonego wieku, 2) przy ubezpieczeniu następstw nieszczęśliwych wypadków - uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia lub śmierci wskutek nieszczęśliwego wypadku. W świetle tych regulacji za świadczenia główne należy zatem uznać odpowiednio po stronie powoda zapłatę składki ubezpieczeniowej, a po stronie pozwanej wypłatę sumy ubezpieczenia, zwiększonej o wartość subkonta składek dodatkowych albo wartości rachunku (§ 5 ust. 1 OWU), wartości subkonta składek regularnych oraz dodatkowych, zwiększonych o 1% (§ 5 ust. 2 OWU) - w razie śmierci ubezpieczonego albo wypłacie wartości rachunku (§ 5 ust. 3 OWU) - w razie dożycia przez ubezpieczonego określonego wieku. Obowiązek zwrotu kosztów, w tym kosztów zawarcia umowy, nie stanowi zaś elementu przedmiotowo istotnego, decydującego o kwalifikacji prawnej, żadnej z kategorii umów określonych przepisami Kodeksu cywilnego (por. np. art. 566 § 1 k.c.).

Po trzecie, cel inwestycyjny zawieranej umowy ubezpieczenia, wyrażony wprost w § 3 OWU, alokacja wpłacanej przez ubezpieczającego składki do ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych wybranych przez powoda, przyporządkowanie do umowy ubezpieczenia rachunku służącego do ewidencjonowania jednostek uczestnictwa w funduszach nabytych przez ubezpieczyciela za środki pochodzące ze składek oraz powiązanie wartości całkowitej lub częściowej wypłaty z wartością jednostek zgromadzonych na subkoncie składek regularnych, pozwalają na przyjęcie, że świadczeniem głównym po stronie pozwanej była także wypłata całkowita lub częściowa w razie skorzystania przez powoda z uprawnienia do wypłaty takiej wartości. Nie oznacza to jednak, że za świadczenie główne, tym razem po stronie powoda, należy uznawać obowiązek uiszczenia opłaty likwidacyjnej pobieranej w przypadku wypłaty całkowitej lub częściowej. Wbrew twierdzeniom pozwanej wprowadzenie takiej opłaty nie było bowiem elementem obowiązkowym umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. W stanie prawnym obowiązującym przed dniem 01 stycznia 2016 r. obowiązek ustalenia takiej opłaty nie wynikał ani z obowiązujących wówczas art. 13 ust. 1 pkt 3 w zw. z ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1206, 1273 i 1348) ani z przepisów rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji. Amortyzacja wysokich początkowych kosztów ubezpieczyciela nie musiała odbywać się poprzez ustalenie opłaty ponoszonej przez ubezpieczającego w przypadku rozwiązania umowy wcześniejszego niż zakładany w chwili jej zawarcia. W przypadku wprowadzenia takiej opłaty jej wysokość jest powiązana ze współczynnikiem alokacji składki do funduszy kapitałowych na danym etapie umowy. Wysoka opłata na początku obowiązywania umowy pozwala na pokrycie kosztów zawarcia umowy w przypadku jej wcześniejszego rozwiązania przy jednoczesnym zachowaniu wysokiego współczynnika alokacji składki do funduszy już od początku obowiązywania umowy. Z kolei niska opłata na początku obowiązywania umowy pozwala na pokrycie kosztów zawarcia umowy w przypadku jej wcześniejszego rozwiązania jedynie wtedy, kiedy współczynnik alokacji składki do funduszy na początku obowiązywania umowy jest niski. Amortyzacji wysokich początkowych kosztów ubezpieczyciela służyć może jednak również ustalenie składki ubezpieczeniowej w określonej wysokości, obejmującej koszt wcześniejszego rozwiązania umowy na danym etapie, przy rezygnacji z odrębnej opłaty z tym związanej (por. Marian Wiśniewski, Zasadność opłat likwidacyjnych w ubezpieczeniach na życie z UFK – wymiar ekonomiczny i aktuarialny, Wiadomości Ubezpieczeniowe – Numer Specjalny 1/2013, s. 104-105). Obowiązek uwzględniania przy ustalaniu wysokości składki ubezpieczeniowej kosztów ponoszonych przez ubezpieczyciela wywodzi się z ówczesnie obowiązujących art. 18 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1206, 1273 i 1348), według których wysokość składki ubezpieczeniowej ustala się po dokonaniu oceny ryzyka ubezpieczeniowego tak, aby co najmniej zapewniała wykonanie wszystkich zobowiązań z umów ubezpieczenia i pokrycie kosztów wykonywania działalności ubezpieczeniowej (por. Beata Mrozowska, Anna Tarasiuk-Flodrowska, Opłata likwidacyjna w ubezpieczeniach na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym – aspekty praktyczne, Prawo Asekuracyjne 4/2012, s. 22). Tożsamą regulację zawiera zresztą art. 33 ust. 1 i 2 obecnie obowiązującej ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z dnia 10 listopada 2015 r., poz. 1844). Zobowiązanie

do pokrycia poniesionych przez pozwanego kosztów zawarcia umowy z powodem mogłoby zatem zostać uznane za świadczenie główne ze strony powoda jedynie w przypadku, gdyby zawierać się miało w zobowiązaniu do zapłaty składki ubezpieczeniowej. Z tych przyczyn za trafny uznać należy przyjmowany w orzecznictwie sądów powszechnych pogląd, w myśl którego w ramach umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym tzw. opłata likwidacyjna, pobierana od wartości wykupu wypłacanej w razie wypowiedzenia umowy przez ubezpieczającego, nie stanowi świadczenia głównego w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c., nawet w przypadku, gdy jako świadczenie takie kwalifikuje się wypłata wartości wykupu (por. wyrok Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 18 września 2015 r., II Ca 1140/15, LEX nr 1994269).

Przyjęcie w sprawie niniejszej, że postanowienie zawarte w § 18 ust. 6 OWU w zw. z pkt 15. Załącznika do OWU przewidujące, że w przypadku całkowitej wypłaty środków zgromadzonych na rachunku ubezpieczającego pozwany pobiera opłatę likwidacyjną określoną stawką procentową od wartości subkonta składek regularnych, zależnie od roku polisy, w którym całkowita wypłata następuje, nie kwalifikuje się jako postanowienie określające świadczenie główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c., pozwala na dokonanie oceny tego postanowienia w świetle przesłanek określonych w art. 385¹ § 1 zd. pierwsze k.c.

Okoliczność, że wysokość opłaty likwidacyjnej przewidzianej w § 18 ust. 6 OWU w zw. z pkt 15. Załącznika do OWU nie została indywidualnie uzgodniona przez pozwanego z powodem nie budziła żadnych wątpliwości, skoro zapisy zawarte w treści polisy potwierdzającej zawarcie umowy przez strony stanowią dokładne powtórzenie zapisów zawartych w OWU, gdy chodzi o wysokość stawek procentowych od wartości subkonta składek regularnych.

Trafnie pozwany podnosił, że podobieństwo postanowienia OWU pozwalającego na pobranie od powódki opłaty likwidacyjnej do postanowień przewidujących pobranie takiej opłaty wpisanych do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, prowadzonego przez Prezesa UOKiK, nie musi prowadzić do uznania tego pierwszego za niedozwolone na podstawie art. 479⁴³ k.p.c. Prawomocność materialna wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone – także po wpisaniu tego postanowienia do rejestru (art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) – nie wyłącza bowiem powództwa o uznanie za niedozwolone postanowienia tej samej treści normatywnej, stosowanego przez przedsiębiorcę niebędącego pozwanym w sprawie, w której wydano ten wyrok (art. 365 i 366 w związku z art. 479⁴³ k.p.c.) (por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15, LEX nr 1916698). Tym bardziej prawomocność taka nie wyklucza badania niedozwolonego charakteru postanowienia wzorca umownego o tej samej lub podobnej treści w sprawie z udziałem takiego przedsiębiorcy, wszczętej innego rodzaju powództwem, w której kwestia niedozwolonego charakteru postanowienia wzorca umowy stanowić ma przesłankę rozstrzygnięcia. Niemniej nie przekreśla to możliwości uwzględnienia w takiej sprawie argumentacji przyjmowanej za podstawę orzeczeń sądowych, w wykonaniu których dane postanowienie wzorca umowy, uznane za niedozwolone, zostaje wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.

Zasadność ustalania opłaty na wypadek wypowiedzenia umowy i umorzenia jednostek uczestnictwa w ubezpieczeniowych funduszach kapitałowych nie jest kwestionowana ani w orzecznictwie sądowym ani w doktrynie (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 czerwca 2012 r. VI ACa 87/12, LEX nr 1220721; A. C., (...) na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym a opłaty likwidacyjne (na tle regulacji o funduszach), Wiadomości Ubezpieczeniowe – Numer Specjalny (...), s. 99-100).

Niemniej mowa ubezpieczenia jest umową wzajemnie zobowiązującą, w której całość świadczeń stron powinna być ekwiwalentna. Postanowienia wzorca umowy ubezpieczenia przewidujące obciążenie konsumenta kosztami ponoszonymi przez przedsiębiorcę w przypadku jej rozwiązania wcześniej, niż strony zakładały w chwili jej zawarcia, aby mogły zostać uznane za zgodne z dobrymi obyczajami i nienaruszające interesów konsumenta w sposób rażący, o czym mowa w art. 385¹ § 1 zd. pierwsze k.c., muszą być precyzyjne i pozwalać konsumentowi już w chwili zawierania umowy na ustalenie rzeczywistego związku wysokości opłat przewidzianych w takim przypadku oraz kosztów ponoszonych przez przedsiębiorcę. W przeciwnym wypadku przybierają one postać swoistej sankcji za

rezygnację z kontynuowania umowy ubezpieczenia (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2013 r., VI ACa 1324/12, LEX nr 1331146), utrudniającej skorzystanie przez ubezpieczającego z uprawnienia do wypowiedzenia umowy w każdym czasie na podstawie art. 830 § 1 k.c., potwierdzonego w § 21 OWU, związanego z roszczeniem o wypłatę środków zgromadzonych na rachunku, czy stwarzającej nadmierne ryzyko w przypadku rozwiązania umowy ze względu na nieopłacenie zaległej składki regularnej i wpływ okresu prolongaty.

Wspomniano już, że celem regulacji art. 385¹ § 1 k.c. jest nie tylko zapewnienie ekwiwalentności świadczenia konsumentowi, będącemu słabszą stroną stosunku zobowiązaniowego nawiązywanego z przedsiębiorcą, ale także uchylenie dysproporcji informacyjnej mogącej istnieć po stronie konsumenta na etapie zaciągania zobowiązania, również w odniesieniu do konsekwencji wcześniejszego niż zakładany ustania stosunku prawnego, po to, aby decyzja o nawiązaniu stosunku prawnego mogła być podjęta przez konsumenta także z uwzględnieniem takich konsekwencji.

Uwzględniając stopień złożoności umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym należy wymagać, aby ubezpieczyciel prezentował w ogólnych warunkach umowy ekonomię wyboru indywidualnych parametrów ubezpieczenia, wyraźnie wskazując na konsekwencje związane z wysokością składki, sposobem jej alokacji oraz opłacalnością umowy ze względu na okres jej obowiązywania (por. Marian Wiśniewski, Zasadność opłat likwidacyjnych w ubezpieczeniach na życie z UFK – wymiar ekonomiczny i aktuarialny, Wiadomości Ubezpieczeniowe – Numer Specjalny 1/2013, s. 107, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2013 r., I CSK 149/13, OSNC 2014/10/103, LEX nr 1413038).

Realizacja obowiązku informacyjnego na etapie zawierania umowy, jeśli chodzi o ustalenie wysokości opłaty mającej służyć pokryciu kosztów ponoszonych w przypadku rozwiązania umowy wcześniej, niż strony zakładały w chwili jej zawarcia, nabiera szczególnego znaczenia, zważywszy na to, że zarówno w treści polisy potwierdzającej zawarcie umowy z powódką, jak i w treści OWU, obok opłaty likwidacyjnej, przewidziano szereg innych opłat, tj. wstępną, za zarządzanie, administracyjną, transakcyjną, od wykupu, za przewalutowanie, za ryzyko, za wznowienie umowy ubezpieczenia, za cesję, za obniżenie składki regularnej, określając je kwotowo albo procentowo od wartości składki lub zgromadzonych środków.

Tymczasem w postanowieniach OWU nie tylko nie wskazano jakiejkolwiek podstawy mającej służyć ustaleniu wysokości kosztów ponoszonych przez pozwanego w związku z zawarciem i rozwiązaniem umowy oraz ich związku z wysokością opłaty likwidacyjnej przewidzianej dla danego okresu obowiązywania umowy, z którymi powód, przystępując do umowy, mógłby się zapoznać, ale nawet nie wskazano, że opłata likwidacyjna służyć ma pokryciu tego rodzaju kosztów.

Wobec tego ustalenie wysokości opłaty likwidacyjnej pobieranej w przypadku skorzystania przez ubezpieczającego z uprawnienia do całkowitej wypłaty w ciągu dziesięciu lat obowiązywania umowy wyłącznie przez wskazanie stopy procentowej wartości subkonta składek regularnych, nie pozwala na przyjęcie, aby ustalenie wysokości tej opłaty odbyło się z uwzględnieniem rzeczywistych kosztów poniesionych przez pozwanego w wyniku zawarcia i rozwiązania umowy w poszczególnych okresach jej obowiązywania, z których wysokością powód przy zawieraniu umowy powinien był się liczyć. Sposób ustalenia wysokości tej opłaty powinien zaś być w treści OWU wyjaśniony (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2013 r., VI ACa 1324/12, LEX nr 1331146; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 czerwca 2012 r. VI ACa 87/12, LEX nr 1220721).

Rażące naruszenie interesów konsumenta w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. pierwsze k.c. oznacza nieusprawiedliwioną dysproporcję praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta w określonym stosunku obligacyjnym, natomiast działanie wbrew dobrym obyczajom w zakresie kształtowania treści stosunku obligacyjnego wyraża się w tworzeniu przez partnera konsumenta takich klauzul umownych, które godzą w równowagę kontraktową tego stosunku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2013 r., I CSK 149/13, OSNC 2014/10/103, LEX nr 1413038).

W orzecnictwie sądowym utrwalony został trafny pogląd, który Sąd Rejonowy podziela i w myśl którego postanowienie ogólnych warunków umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym

przewidujące utratę całości lub znacznej części środków zgromadzonych na rachunku ubezpieczającego w razie wypowiedzenia przez niego umowy przed upływem 10 lat od jej zawarcia umowy bez względu na wysokość uiszczonych przez ubezpieczającego składki oraz wysokość środków zgromadzonych na prowadzonym dla niego rachunku rażąco narusza interes konsumenta, prowadzi do nierówności stron stosunku zobowiązaniowego i kształtuje uprawnienia i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2013 r., I CSK 149/13, OSNC 2014/10/103, LEX nr 1413038; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 czerwca 2012 r. VI ACa 87/12, LEX nr 1220721; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14 maja 2010 r., VI ACa 1175/09, LEX nr 694224).

Ustalenie wysokości opłaty likwidacyjnej według § 18 ust. 6 OWU w zw. z pkt 15. Załącznika do OWU oraz jej pobranie przez pozwanego na skutek skorzystania przez powoda z uprawnienia do całkowitej wypłaty prowadziło do utraty przez powódkę kwoty 2.905,50 zł, stanowiącej 62 % wartości umorzonych jednostek uczestnictwa funduszy, wynoszącej 4.651,62 zł.

Biorąc powyższe pod uwagę należało uznać, że w okolicznościach sprawy niniejszej ustalenie wysokości opłaty likwidacyjnej według § 18 ust. 6 OWU w zw. z pkt 15. Załącznika do OWU kwalifikowało się jako niedozwolone postanowienie umowne przewidziane w art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., a przez to nie było wiążące w myśl art. 385 § 2 k.c. względem powoda jako konsumenta. Pobranie przez pozwanego kwoty 2.905,50 zł w wyniku zastosowania § 18 ust. 6 OWU w zw. z pkt 15. Załącznika do OWU pozbawione było zatem podstawy prawnej.

Według art. 405 k.c. kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości.

W myśl tego przepisu należało zatem zasądzić od pozwanego na rzecz powoda bezpodstawnie pobraną przez pozwanego część świadczenia należnego powodowi z tytułu całkowitej wypłaty środków zgromadzonych na rachunku w kwocie 2.905,50 zł.

W zakresie roszczenia o zapłatę odsetek ustawowych za opóźnienie od należności głównej brak było natomiast podstaw do uwzględnienia powództwa w części obejmującej okres przed dniem 24 października 2015 r.

Zobowiązanie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest zobowiązaniem o charakterze bezterminowym, przewidzianym w art. 455 k.c., tj. takim, w którym termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2014 r., III CSK 36/14, OSNC 2016/1/5, LEX nr 1621345; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2001 r., V CKN 769/00, OSNC 2001/11/166, LEX nr 49111; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1991 r., III CZP 2/91, OSNCP 1991/7/93, LEX nr 3642). W myśl tego przepisu świadczenie z takiego zobowiązania powinno zostać spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. W okolicznościach sprawy niniejszej stan wymagalności należało ustalić z dniem 14 listopada 2015 r. W sytuacjach typowych obowiązek spełnienia świadczenia niezwłocznie po wezwaniu do wykonania oznacza bowiem obowiązek jego spełnienia w terminie 14 dni od wezwania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 576/09, LEX nr 1050451; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2007 r., V CSK 476/06, LEX nr 315289; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2004 r., V CK 461/03, LEX nr 174217; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1991 r., II CR 623/90, LEX nr 9056). Sprawa niniejsza niewątpliwie była dla pozwanego sprawą typową, skoro jej przedmiotem było roszczenie z umowy powszechnie przez niego zawieranej, przyjmujące za podstawę okoliczności znane pozwanemu z innych postępowań toczących się przed tutejszym Sądem Rejonowym. Wobec tego stan wymagalności należało przyjąć z upływem 14-dniowego terminu, liczonego od dnia doręczenia pozwanemu wezwania do zapłaty w dniu 08 października 2015 r.

Wysokość odsetek za opóźnienie należało natomiast ustalić na podstawie art. 481 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 01 stycznia 2016 r. – za okres przed tym dniem – według którego to przepisu jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należą się odsetki ustawowe, a następnie na podstawie art. 481 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym z dniem 01 stycznia 2016 r. – za okres po tym dniu – według którego to przepisu jeżeli

stopa odsetek za opóźnienie nie była oznaczona, należą się odsetki ustawowe za opóźnienie w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 5,5 punktów procentowych.

Za podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu należało przyjąć art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c., według których strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony, w tym wynagrodzenie reprezentującego stronę pełnomocnika będącego radcą prawnym. Ustalenie wysokości takiego wynagrodzenia nastąpiło według § 6 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2013 r. poz. 490 ze zm.), znajdującego zastosowanie w sprawie niniejszej w myśl § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1804), a ponadto z uwzględnieniem uiszczonych opłaty od pozwu i opłaty skarbowej od pełnomocnictwa procesowego.

Z tych względów Sąd Rejonowy orzekł, jak w sentencji.

SSR Robert Belczącki